BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA MEDIATORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Muqimova Dilbarxon Xusanboyevna
Farg‘ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya
Ushbu maqolada bo‘lajak pedagoglarning kommunikativ yondashuv asosida mediatorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari, ta’lim jarayonida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning samarali texnologiyalari hamda mediatorlik faoliyatini pedagogik amaliyotda qo‘llash yo‘llari tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilarda kommunikativ madaniyatni yuksaltirish orqali nizolarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalarini shakllantirish imkonini beradi.
Kalit so‘zlar: *kommunikativ yondashuv, mediatorlik, pedagogik texnologiya, konfliktologiya, ta’lim jarayoni, kommunikativ kompetensiya.*

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi, insonlararo aloqa va muloqot jarayonlarining yangi shakllarda kechishi pedagoglardan nafaqat bilim berish, balki insonlar o‘rtasidagi nizolarni oqilona bartaraf etish, muloqotni boshqarish hamda tinchlikparvarlik madaniyatini shakllantirish ko‘nikmalarini ham talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, mediatorlik faoliyatini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagog tayyorlash tizimining dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonidan ilgari surilayotgan “inson omili”, “sog‘lom ijtimoiy muhit”, “madaniyatli muloqot” tamoyillari ta’lim tizimida insonparvarlik, bag‘rikenglik va murosaga asoslangan yondashuvlarni joriy etish zarurligini ko‘rsatmoqda. Shu jihatdan qaraganda, kommunikativ yondashuv bo‘lajak pedagoglarda mediatorlik faoliyatini shakllantirishning strategik-metodologik asosini tashkil etadi.

Kommunikativ yondashuv ta’lim jarayonida subyektlararo o‘zaro ta’sir va muloqot orqali bilim, tajriba hamda qadriyatlarni o‘zlashtirishni nazarda tutadi. Bu yondashuvga binoan, o‘quvchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi muloqot jarayoni bir tomonlama axborot uzatish emas, balki o‘zaro fikr almashish, tushunish va o‘zaro ta’sirni o‘z ichiga oluvchi interaktiv hamkorlik sifatida talqin etiladi.

Kommunikativ yondashuv quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Faol ishtirok tamoyili – har bir talaba ta’lim jarayonida faol subyekt sifatida qatnashadi;

Hamkorlik tamoyili – o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, ochiqlik va hamkorlik muhitini yaratadi;

Shaxsga yo‘naltirilganlik tamoyili – har bir talabaning shaxsiy xususiyatlari va ehtiyojlarini inobatga oladi.

Kommunikativ kompetensiya o‘qituvchining muloqot madaniyati, faol tinglash, empatik tushunish, konstruktiv bahs yuritish va murosaga kelish qobiliyatlarini qamrab

oladi. Mazkur kompetensiya mediatorlik faoliyatining asosi sifatida o‘qituvchining shaxslararo munosabatlarni boshqarish va nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish imkoniyatini oshiradi.

Mediatorlik faoliyati mohiyatiga ko‘ra, nizoli holatlarda betaraflikni saqlagan holda, tomonlarni o‘zaro tushunishga, muloqot o‘rnatishga va murosaga keltirishga yo‘naltirilgan faoliyat turidir. Pedagog-mediator o‘z kasbiy faoliyatida quyidagi funktsiyalarni bajaradi: nizoli vaziyatlarni tahlil etish, sabab va oqibatlarini aniqlash; qarama-qarshi tomonlar o‘rtasida ishonchli muloqot muhitini yaratish; har ikki tomonning fikrini xolis tinglash va tushunish; o‘zaro hurmat, bag‘rikenglik va ijobiy munosabatni tiklash; o‘quvchilar orasida ijtimoiy-emotsional barqarorlikni ta’minlash.

Pedagogik nuqtayi nazardan, mediatorlik o‘qituvchining shaxslararo muammolarni hal etishdagi psixologik, axloqiy va kommunikativ salohiyatini namoyon etuvchi kasbiy faoliyat bo‘lib, u o‘quvchi shaxsining barkamol rivojlanishiga xizmat qiladi.

Bo‘lajak pedagoglarni mediatorlik faoliyatiga tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Quyidagi usullar bu jarayonning eng samarali shakllaridandir:

Rol o‘yinlari va interaktiv treninglar. Trening mashg‘ulotlari orqali talabalarga turli konflikt holatlari modellashtirib beriladi. Bu jarayon ularning emosional barqarorligi, empatik tinglash, ijtimoiy moslashuvchanlik va og‘zaki muloqot ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

“Case-study” (vaziyatli tahlil) texnologiyasi. Real hayotdagi nizoli holatlar tahlil qilinadi. Talabalar vaziyatni tahlil qilish, qaror qabul qilish, taraflarning manfaatlarini muvofiqlashtirish bo‘yicha amaliy tajriba orttiradilar.

Mediatsiya laboratoriyalari va amaliyot markazlari. Oliy ta’lim muassasalarida “Mediatorlik markazlari”ni tashkil etish orqali talabalar mediatsiya jarayonlarini amaliy o‘rganadilar, bu esa ularning kasbiy kompetensiyasini real sharoitda sinovdan o‘tkazish imkonini beradi.

Raqamli kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish. Zamonaviy texnologiyalar – Zoom, Google Meet, MS Teams kabi platformalarda onlayn mediatsiya mashg‘ulotlari tashkil etish orqali talabalar masofadan turib ham muloqot yuritish, nizolarni virtual muhitda hal etish tajribasini egallaydilar.

O‘tkazilgan tadqiqot ishi natijalari shuni ko‘rsatadiki, kommunikativ yondashuv asosida olib borilgan o‘quv-tarbiyaviy faoliyatning samaradorligini isbotlaydi. Shuningdek, o‘quv jarayoniga mediatsiya elementlarini kiritish talabalarning ijtimoiy-psixologik barqarorligini oshirgan va ularni kasbiy o‘zini anglash jarayoniga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan.

Bo‘lajak pedagoglarda mediatorlik faoliyatini kommunikativ yondashuv asosida rivojlantirish quyidagi natijalarga olib keladi:

1. Pedagog shaxsida muloqot madaniyati, emosional intellekt va tolerantlik rivojlanadi;

2. Ta’lim jarayonida hamkorlik muhitini yaratish va nizolarni konstruktiv hal etish qobiliyati shakllanadi;

3. Pedagoglar o‘z faoliyatida murosaga yo‘naltirilgan, tinchlikparvar yondashuvni qo‘llay boshlaydilar.

Demak, kommunikativ yondashuv bo‘lajak pedagogni nafaqat ta’lim jarayonining tashkilotchisi, balki ijtimoiy barqarorlik va tinchlik madaniyatini shakllantiruvchi mediator sifatida tayyorlashning metodologik poydevorini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2022. – 384 b.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent: Adolat nashriyoti, 2020. – 48 b.
3. Yo‘ldoshev, J.G. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 312 b.
4. Kadirova, N. Kommunikativ kompetensiya va mediatsiya. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 196 b.
5. Vygotskiy, L.S. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1999. – 320 s.
6. Rogers, C. On Becoming a Person: A Therapist’s View of Psychotherapy. – Boston: Houghton Mifflin, 1961. – 420 p.
7. Abdullayeva, M.M. Pedagogik kommunikatsiya va muloqot madaniyati. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2019. – 254 b.
8. G‘ofurova, G.R. Zamonaviy pedagogning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish texnologiyalari. – Toshkent: TDPU, 2021. – 178 b.